

протистояти різноманітним дестабілізуючим чинникам при здійсненні страхової діяльності.

Фінансова надійність характеризує здатність страховика забезпечувати поверненість коштів страхувальникам, тобто, виконувати прийняті страхові зобов'язання за договорами страхування і перестраховування. Через особливу значущість страхових зобов'язань під фінансовою надійністю страховика розуміють, перш за все, його здатність виконувати саме страхові зобов'язання.

В той же час, безумовно, фінансова надійність у широкому судженні слова характеризує здатність страхової організації виконувати прийняті на себе як страхові, так і інші зобов'язання. Проте тут, на наш погляд, йде мова про платоспроможність страховика – здатність страховика виконати свої зобов'язання у складі двох груп: зовнішні – перед страхувальниками, фінансовими установами, перестраховиками, бюджетом, та внутрішні – перед засновниками, представництвами та філіями, співробітниками.

Платоспроможність страховика потребує характерологічної оцінки із врахуванням тих обставин, що страхова компанія, задовольняючи загальним вимогам, які висувуються до господарюючих суб'єктів в умовах ринку, характеризується, разом з тим, значною специфікою як зобов'язань, так ресурсів, призначених для покриття цих зобов'язань. Ця специфіка об'єктивно обумовлена, по-перше, самим характером страхових відносин, в основі якого лежить категорія ризику; по-друге – участю страховика у кількох видах діяльності (власне страхової, фінансової, інвестиційної).

Висновки. Використання запропонованого підходу до визначення категорій фінансового стану страховика на основі виділення специфічних характеристик страхової діяльності, на наш погляд, дозволяє підвищити якість діагностики, обґрунтувати систему показників його оцінки.

Література

1. Воблий К. Г. Основы экономии страхования: Репринтне видання.— Тернопіль: Економічна думка, 2001. — 238 с.
2. Теория и практика страхования: Учебное пособие. — М.: Анкил, 2003.—150 с.
3. Юлдашев Р. Т. Организационно-экономические основы страхового бизнеса. — М.: Анкил, 2002. — 247 с.
4. Романова М. В. Налогообложение страховой деятельности / Под ред. В. В. Шахова. — М.: Финансы и статистика, 2002. — 176 с.
5. Шумелда Я. Страхування: Навч. посібник для студ. екон. спец. — 2-ге вид, перероб. і доп. — Тернопіль: Джура, 2006. — 296 с.

Надійшла 29.03.2009

УДК 368.024(447)

О. В. ХМЕЛЕВСЬКИЙ

Хмельницький національний університет

СТРАХУВАННЯ ЗА УМОВ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ЕЛЕМЕНТИ ПОЖВАННЯ

Досліджені і узагальнені сучасні тенденції у розвитку страхування під впливом світової фінансової кризи щодо їх прояву в Україні, систематизовані діючі та запропоновані нові для вітчизняної практики страхування види діяльності страховиків на ринку страхових послуг в антикризовому управлінні.

Under the influence of the international financial crisis the modern tendencies in the development of insurance regarding their manifestation in Ukraine are already investigated and generalized, in the antirecessionary management the acting kinds of insurer's activity are systematized and the new ones are proposed in the market of insurance service

Актуальність проблеми. Фінансова криза завдала серйозного удару діяльності страхових організацій та страховому ринку. Вже впродовж 2008 року щоквартальний приріст страхових платежів неухильно зменшувався, а в січні 2009 року скорочення обсягу ринку сягнуло загрозливих розмірів: за оперативними даними, при неспинному зростанні розмірів страхових відшкодувань, скорочення складає близько 30%. Рівень збитковості багатьох страховиків, особливо тих, що мали значну частку банківського страхування у своєму портфелі, вже перетнув критичну межу 100% [1]. Тому актуальною є проблема вивчення й узагальнення теорії та практики страхування, особливостей діяльності страхових організацій та функціонування страхового ринку в умовах світової фінансової кризи з метою обґрунтування напрямів її подолання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз і розробку питань розвитку страхування та його окремих аспектів здійснено в роботах українських (В. Д. Базилевич, Н. М. Внукової, О. О. Гаманкової, А. С. Глушенко, О. Д. Заруби, В. А. Малько) та зарубіжних (Д. Бленда, Дж. Кілбі, Р. Кілна, Дж. Мішеля, А. І. Рейтмана, К. Е. Турбіної, Д. Хервада, Д. Хемптона, В. В. Шахова) вчених. Але розробки цих авторів не дають можливості отримати сучасну картину щодо поведінки страхових компаній в умовах світової

фінансової кризи та напрямів виходу з неї. В останній час в економічній літературі та Інтернет-виданнях з'явилися публікації, що розкривають окремі аспекти процесів, що характеризують практику страхування за умов кризи [1 – 5]. Разом з тим, відсутні узагальнення змін, що зазнала практика страхування, тенденцій їх розвитку, що необхідно в контексті забезпечення антикризових заходів.

Метою статті є узагальнення сучасних тенденцій розвитку страхування під впливом світової фінансової кризи та їх прояву в Україні, систематизація діючих та розкриття змісту нових для вітчизняної практики страхування напрямів діяльності страховиків на ринку страхових послуг, які підтвердили свою ефективність за умов виявів фінансової кризи.

Виклад основного матеріалу. На основі опрацювання і узагальнення наукового та практичного доробку вітчизняних і зарубіжних вивчень тенденцій щодо сучасної ситуації на страховому ринку [1 – 4], нами виявлені напрями прояву впливу економічної кризи на розвиток страхування, що проявляється в наступному.

1. Ускладнення ситуації на страховому ринку України відбувається внаслідок негативного впливу не тільки банківської, але й економічної кризи, а також кризи фондового, валютного ринків та ринку нерухомості.

2. Під впливом кризи проходить загострення хронічних проблем, пов'язаних з недосконалістю законодавства про страхування, відстрочкою впровадження обов'язкового медичного страхування за участю страховиків, непрозорістю державного регулювання, фінансової звітності страхового сектору; відсутністю якісної статистичної інформації; нерозвинутістю ринку страхування життя; низьким рівнем страхової культури; недотриманням законодавства з агрострахування, низькою інституційною спроможністю та статусом регулятора.

3. Руйнівні процеси на страховому ринку викликані не тільки зовнішніми чинниками, а й зумовлені неефективними, непослідовними діями або бездіяльністю окремих органів державної влади, що, як правило, полягають в протекціоністській політиці щодо певних сегментів фінансового ринку чи окремих їх суб'єктів. Такий дискримінаційний підхід завдає непоправної шкоди страхувальникам, розвіює напрацьовану роками довіру клієнтів до страховиків.

4. Відслідковується тісний взаємовплив фінансової та страхової криз. Так, уже зафіксовано, що падіння фінансових ринків тягне за собою галузь страхування, оскільки зростаючі збитки ослаблюють капітали компаній та відносини інвесторів. Видається і зворотна загроза: криза страхового ринку, якщо вона буде спровокована, ударить по інших сегментах фінансового ринку, і, перш за все, по банківському.

5. Спостерігається відтермінування виходу на український страховий ринок більшості іноземних інвесторів, навіть за умов здійснення організаційно-правових заходів та понесення значних підготовчих витрат, в той час, як протягом останніх років кількість страхових компаній з іноземними інвестиціями невпинно зростала. Так, на початок листопада 2008 р. на українському страховому ринку діяли 93 страхові компанії з іноземним капіталом, що в 2 рази більше ніж на кінець 2005 року, а частка іноземного капіталу в українському страхуванні становила 27%, що демонструвало довіру і сподівання іноземних інвесторів на перспективи розвитку ринку [1].

6. Загроза прояву кризових явищ диференціюється щодо типу страхових компаній, і, в першу чергу, стосується тих, які використовують страхову ліцензію не для покриття реальних ризиків, а для будь-якої іншої діяльності, які, проте, складають переважну групу на страховому ринку. За прогнозами [2] ця група постраждає найбільш серйозно, тому що їх модель бізнесу в значній мірі залежить від так званого притока засобів по андеррайтингу: вони намагаються залучити клієнтів дуже низькими тарифами у порівнянні до усіх своїх конкурентів. Нарощуючи портфель, такі страховики збільшують обсяги премії, яка, однак, йде на виплати за попередніми збитками. Ця свого роду піраміда працює лише за умов зростання ринку, коли ж останній стабілізується чи на ньому відбувається спад, піраміда руйнується. Разом з тим, і для компаній, що займаються виключно страховою діяльністю, основні негативні наслідки неминучі в області інвестиційної діяльності: спад капіталізації явно відображається на інвестиціях; для них вирішальними стануть якість управління грошовими потоками, управління ризиками і compliance.

На думку експертів Центру Разумкова, можливі два сценарії розвитку подій у страхуванні [3]. Перший з них розглядається при зберіганні наявних тенденцій розвитку, другий – тільки за умови кардинальних політичних і соціально-економічних реформ, що будуть супроводжуватися й удосконаленням страхової справи в нашій державі.

Внаслідок криз та хронічних проблем, якщо й далі продовжуватиметься споглядання їх ходу та не буде вжито системних кроків, очікується: зменшення суми страхових премій у 2009 році порівняно з 2008 роком на 30 %; різке, фактично в два рази, скорочення обсягів активів страховиків; зниження показників ліквідності та платоспроможності нижче рівня регуляторних вимог; руйнівний демпінг на страховому ринку унаслідок посилення загрози банкрутства; хвиля шахрайств, пов'язаних з неможливістю погашення кредитів; можливе банкрутство компаній перестраховиків; банкрутство 50 % страхових компаній класичного ринку. Розвиток подій за таким сценарієм призведе до виходу зі страхового ринку України окремих іноземних інвесторів та зниження суверенного рейтингу України, невиклати або несвочасних виплат страхових відшкодувань щонайменше 320 тис. фізичних та 50 тис. юридичних осіб на суму понад 2

млрд грн, звільнення персоналу страхових компаній у кількості щонайменш 20 тис. працівників [1].

Як відмічають експерти, головними чинниками, що визначають розвиток вітчизняного страхового ринку в найближчий час, є: істотно обмежена платоспроможність споживачів страхових послуг; відсутність реальних перспектив для навалного підвищення рівня фінансової стабільності вітчизняних страхових компаній; неможливість швидкого створення привабливого інвестиційного клімату; відсутність активної державної політики в сфері страхування; підвищення вартості перестраховування; інерційність здійснення пенсійної реформи і відсутність позитивних зсувів у реформуванні сфери медичного обслуговування; активізація діяльності Державної комісії по регулюванню ринків фінансових послуг; непевність ситуації під час передвиборної гонки.

Для вирішення проблем страхування Українською федерацією Убезпечення розроблено систему антикризових заходів на страховому ринку щодо прийняття рішення Національним банком України та Державною комісією по регулюванню ринків фінансових послуг про: сприяння розвитку страхового ринку; контролю стабільності діяльності та недопущення зменшення платоспроможності страховиків; адаптування регуляторних актів до ситуації на фінансовому ринку; зобов'язань страховиків; зміцнення інституційної бази регулятора та прозорості його діяльності, його взаємодії з іншими регуляторами та державними органами; підвищення гарантій виконання зобов'язань страховиками та довіри клієнтів до страхового ринку [5].

В контексті антикризових заходів нами систематизовані основні напрями розвитку діяльності страховиків на ринку страхових послуг, які підтвердили ефективність їх впровадження за умов фінансової кризи:

- 1) надання комбінованих послуг шляхом пропозиції комплексних страхових продуктів,
- 2) приєднання до полісів додаткових послуг;
- 3) урізноманітнення скидок та бонусів, зниження тарифів за рахунок комплексності угод;
- 4) страхування нестандартних ризиків,
- 5) розвиток нестандартних страхових послуг;
- 6) впровадження вітчизняними страховиками на ринку страхових послуг нових для вітчизняної практики продуктів.

Вкажемо на свідчення доцільності вказаних напрямів антикризової поведінки страховиків.

Комплексні страхові продукти стали ефективною знахідкою вітчизняних страхових компаній, їх вдається прилаштувати за рахунок надання різноманітних бонусів і скидок. Вітчизняні страховики впритул зайнялись створенням пакетних і комплексних програм страхування, де в пакеті, разом із полісом, за яким, власне, і звернувся клієнт, пропонуються супутні, менш популярні види страхування. Для прикладу, в автострахованні поширеним комбі-полісом вважається комбінація із страхування автомобіля, обов'язкового чи добровільного страхування громадянської відповідальності автовласників перед третіми особами, страхування водія та пасажирів від нещасного випадку на транспорті; до страхування житла чи нерухомості приєднується непопулярне страхування відповідальності перед третіми особами – відшкодування збитку, спричиненого щодо майна сусідів страхувальника; до обов'язкових медичних страховок для виїжджаючих за кордон прилучаються ризики втрати чи пошкодження багажу або невізду із країни. Подібні програми є у СК «Оранта», «НОВА», «Провідна», «АСКА», «Страхові традиції», «РОСНО Україна» і засвідчують їх економічність.

Посвідчує свою вигідність приєднання до полісів додаткових послуг, коли страховики можуть покривати окрім основних ризиків ще й витрати, які виникають у клієнта при настанні страхової події. Для прикладу, угоди автостраховання включають покриття витрат на юридичний супровід і оформлення документів по аварії, буксировку автомобіля на СТО, оплату проживання в готелі на час ремонту автомобіля, якщо ДТП відбулося в іншому місті; в програми страхування житла включаються відшкодування або зменшення витрат на порятунок застрахованого майна чи життя, здоров'я і майна третіх осіб, а також затрати на проведення експертизи страхової події. Підвищення зацікавленості клієнтів реалізується шляхом надання різноманітних скидок та бонусів, зниження тарифів за рахунок комплексності угод.

Страховання нестандартних ризиків є поширеним у світі за умов проявів фінансової кризи. Так, на одному із американських сайтів розміщений страховий поліс компанії UFO Abduction Insurance, який пропонує захист від викрадення інопланетянами [4]. Зарубіжні страхові компанії вносять до переліку нестандартних страхових випадків підвищення цін на бензин, пропонують страхування від зйомок прихованою камерою тощо. Українські страхові компанії рідко, але теж страхують нестандартні ризики, що є для них своєрідним рекламним кроком, так як страхуються в основному відомі особистості.

З метою поширення в Україні ефективного досвіду новітніх тенденцій розвитку продуктів на ринку страхування в США та Європі в умовах фінансової кризи, вважаємо доцільним звернути увагу, зокрема, на продукти unit-linked – продукти довгострокового страхування життя із інвестиційною складовою, включаючи так звані „змінні ануїтети” (Variable Annuities), що характеризуються суттєвими відмінностями від традиційних страхових продуктів (табл. 1).

З табл. 1 видно, що у порівнянні із традиційним страхуванням життя до певного віку, поліс unit-

linked більш зрозумілий та прозорий, оскільки чітко визначені основні елементи страхової премії (інвестиції, ризикові премії і витрати), пропонується більша гнучкість премій та виплат, що приваблює страхувальників навіть за обставин кризових проявів.

Таблиця 1

Порівняння unit-linked та традиційних страхових продуктів [6]

Риси	Традиційний	Unit-linked
Транспарентність	Елементи страхової премії (інвестиції, премії ризику і витрати), як правило, не вирізняються	Елементи страхової премії явно представлені страхувальнику
Інвестиції	Відсутня можливість вибору інвестиції. Пропонується мінімальне гарантоване нарахування процентів на капітал	Страховальник має можливість вибору фонду для інвестування, приймає на себе увесь чи більшу частину ризику в обмін на збільшені потенційні накопичення
Виплати	Поточна сума поліса переважно невідома страхувальнику Часто відсутня можливість часткової виплати викупної суми по полісу	Ціна одиниці інвестиційного фонду і поточна сума полісу можна легко відслідковується та контролюється, є можливість виплати частини викупної суми по полісу
Страхові премії	Страхові премії звично гарантовані на протязі усього періоду. Обмежена гнучкість для виплат страхових премій	Страхові премії та момент їх виплат можуть варіюватися в залежності від тривалості гарантованого періоду (якщо він визначений)
Витрати навантаження і	Неявно визначені для усього періоду полісу	Явні та в деяких випадках можуть бути переглянуті

Висновки. Узагальнення тенденцій розвитку страхування за умов світової фінансової кризи щодо їх прояву в Україні, систематизація існуючих та розгляд перспективних для вітчизняної практики напрямів діяльності страховиків на ринку страхових послуг складають основу формування антикризового управління страхових компаній – необхідного елементу подолання кризи.

Література

1. Завада О. Страховий ринок України потребує дієвих антикризових заходів, 12.02.2009 // <http://www.forINSURER.com>
2. Чопра Х. Первыми со страхового рынка уйдут «страховые пирамиды», 12.02.2009 // <http://www.forINSURER.com>
3. Страховые компании Украины создают новые "дисконтные" страховые продукты, 01.10.2007 // <http://www.forINSURER.com>
4. Пропозиції щодо антикризових заходів на страховому ринку, 12.02.2009 // [forINSURER.com](http://www.forINSURER.com)
5. Ормоцадзе М. Новый страховой продукт от похищения инопланетянами // "Деловая столица". – 2007-10-01. – № 40 (334) // <http://www.forINSURER.com>
6. Офутин А. Тенденции развития продуктов unit-linked в Европе в условиях финансового кризиса. – 26.03.2009 // <http://www.forINSURER.com>

Надійшла 08.04.2009